

BLOGI

Käytännön opas valuuttakurssin muuttamiseen – devalvaatio 1967

5.11.2024 – Historia

KIRJOITTAJA

Vappu Ikonen

Historiantutkija

Toisen maailmansodan jälkeen Suomi oli muitten Bretton Woods -järjestelmään kuuluneitten maitten kera sitoutunut kiinteän kurssin tavoitteeseen. Tästä tavoitteesta jouduttiin sekä Suomessa että muissa maissa luopumaan useita kertoja talouden rakenteellisten ongelmien takia.

1960-luvun puolivälissä Suomen suhdanteet heikkenivät eikä vienti enää kasvanut. Tarvittiin uusi devalvaatio palauttamaan kilpailukyky, edistämään Suomen integroitumista länteen ja turvaamaan uusien teollisuusalojen toiminta. Vuonna 1962 säädetyn uuden rahalain mukaan valuutan arvosta vastaisivat jatkossa sekä Suomen Pankki että valtioneuvosto yhdessä. Niinpä valtiovarainministeri Mauno Koivistolla oli keskeinen rooli devalvaation suunnittelussa.

Devalvaation käytännön valmistelut aloitettiin kesällä 1967 hyvin salaisina. Rahalain mukaan valuuttakurssin muutoksen valmisteluun liittyvät asiat on pidettävä salassa, kunnes valtioneuvosto on tehnyt asiasta päätöksen. Lisäksi tiedon ennenaikainen ilmitulo olisi antanut mahdollisuuden markkinaspekulointiin, jolla puolestaan olisi voinut olla haitallisia vaikutuksia. Operaatio sai nimekseen Esteri. Salaisia valmistelijoita olivat ministeri Koiviston ja pääjohtaja Klaus Wariksen lisäksi eräät Suomen Pankin virkamiehet, heistä tärkeimpinä johtokunnan jäsenet Heikki Valvanne ja Timo Helelä.

Suomen Pankin arkistossa Heikki Valvanteen kokoelmaan kuuluva kansio ”[Devalvaatio 1967 – operaatio Esteri](#)” kuvaa vuoden 1967 devalvaation suunnittelua ja toteutusta vaihe vaiheelta.

Varhaisin devalvaatioon viittaava paperi Esteri-kansiossa on 28.7.1967 muistio otsikolla ”Maunonpäivän vaihtoehto”. Ilmeisesti johtokunnan jäsen Timo Helelän kirjoittamassa muistiossa käydään läpi devalvaation mahdollista tarvetta ja toteutusajankohtaa.

Seuraava, 12.8. päivätty paperi on jo otsikoitu ”Operaatio Esteri”. Salaisen paperin jakelulistalla olivat Suomen Pankin johtokunnan jäsenet ja valtiovarainministeri Koivisto. Laajahkossa Timo Helelän ja Jouko Voutilaisen laatimassa muistiossa tarkastellaan aluksi talouden tasapaino-ongelmia ja erilaisia politiikkavaihtoehtoja.

Muistiossa päädytään suosittelemaan kasvupoliittista toimenpidepakettia, jossa devalvaatio on yksi osa.

Paperissa pohditaan miten devalvaation valmistelu saadaan pidettyä salaisena: on hankittava pohjoismaitten keskuspankkien pääjohtajien kotinumerot, ostettava lentoliput Washingtoniin käteisellä ja salanimellä ”Koskinen” ja ryhdyttävä harhautusoperaatioihin, joilla pyritään salaamaan asiaan vihkiytyneitten virkamiesten todellinen olinpaikka ”E”-viikonloppuna. Devalvaatiota suunniteltiin tosiaan aluksi viikonlopuksi, mutta lopulta valmistelupäiväksi valittiin keskiviikko 11.10..

Kansiossa on muistioitten lisäksi runsaasti kansantaloudellisia laskelmia devalvaation mahdollisista ja toivotuista vaikutuksista.

”Teknillisiä toteutuspunkteja”-muistio 11.9.1967 käy läpi jo devalvaation käytännön toteutusta ml. eri tahojen informointiajankohta. Näitä olivat IMF, hallitus, tasavallan presidentti ja pohjoismaitten keskuspankkien pääjohtajat. ”Rossin matkapunktit” 23.9. oli tehty johtokunnan jäsenen Reino Rossille IMF:n vierailua silmällä pitäen.

IMF:n kokous pidettiin syyskuussa 1967 Rio de Janeirossa. SP:n johtokunnan jäsen Reino Rossi matkusti sinne sopimaan devalvaatiosta (tai siis hakemaan sille lupaa). Mukana oli myös Mauno Koivisto, jota veikkailtiin SP:n seuraavaksi pääjohtajaksi jo aiemmin vuonna 1967 erostaan ilmoittaneen Wariksen tilalle.

Uudet kurssit tulivat voimaan torstaina 12.10.1967. Sekä ”E”-päivä 12.10. että sitä edeltävät päivät on suunniteltu minuuttiaikataululla. X-kopioitten eli xerox-kopioitten määrä on tarkkaan laskettu, samoin se, milloin tiedotteet annetaan kääntäjille. Devalvaation valmistelupäivänä 11.10. IMF:n johtokunta piti kokouksen ja antoi suostumuksensa.

Suunnitelmat olivat tehty hyvin ja kellontarkasti ja kaikki sujui kuten pitikin. Niinpä ”E”-päivänä 12.10.1967 voitiin ilmoittaa ulkomaisten valuuttojen arvon nousseen reilun 30 %.

Kansion loppuosassa käydään läpi eri tahojen reaktioita devalvaatioon sekä tarvittavia hallituksen toimia mm. vientimaksulain korottamiseksi.

Kuten tunnettua, Suomi joutui devalvoimaan vielä muutamia kertoja 1970- ja 1980-luvuilla. Viimeinen devalvaatio osui Neuvostoliiton romahduksen aiheuttaneen viennin katastrofimaisen pudotuksen jälkeen vuoteen 1991.

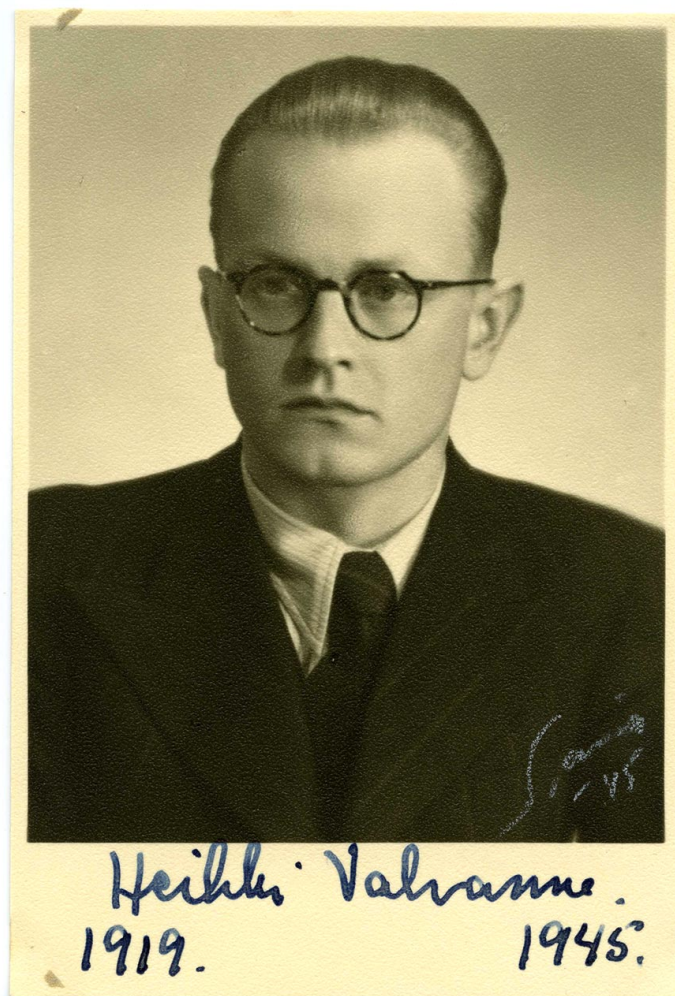

Suomen Pankin johtokunnan jäsen Heikki Valvanne

Valtiotieteen tohtori Heikki Valvanne (1919–1985) työskenteli Suomen Pankissa vuosina 1945–1974. Hän aloitti tutkijana, yleni johtajaksi vuonna 1957, sitten johtokunnan vt. jäseneksi ja lopulta johtokunnan jäseneksi vuosiksi 1968–1974. Erottuaan Suomen Pankista Valvanne siirtyi Mortgage Bank of Finlandin toimitusjohtajaksi vuosiksi 1974–1983. Hänellä oli lisäksi lukuisia luottamusvirkoja.

Heikki Valvanteen lähes 30-vuotinen ura Suomen Pankissa ajoittuu ns. kahlitun rahan aikaan. Raha- ja valuuttamarkkinoitten säätelykaudella Suomen Pankin vaikutusvalta ulottui paljon rahamarkkinoita laajemmalle. Tämä näkyy myös Valvanteen laajassa, aiheittain järjestetyssä arkistossa. Kansioitten nimet ulottuvat raha- ja luottopoliitikasta valtionalouteen, suhdannepoliikkaan, tulopoliikkaan, sijoitustoimintaan, finanssitoimikuntaan, rahauudistukseen, investointeihin ja puolustustaloudelliseen suunnitteluun.

Ensimmäiseksi julkaisuarkistossamme julkaistaan vuoden 1967 devalvaation valmisteluita ja toteutusta kuvaava kansio nimeltään ”[Operaatio Esteri 1967](#)”. Heikki Valvanteen arkisto digitoidaan ja julkaistaan kokonaisuudessaan lähivuosina.

Heikki Valvanne 1945. Suomen Pankin kuva-arkisto.

Klaus Waris ja Mauno Koivisto. Suomen Pankin kuva-arkisto.

28.7.1967

MAUNONPÄIVÄN VAIHTOEHTO

1. Tausta

Viime aikoina toteutetulla talouspolitiikalla on pyritty ennen kaikkea poistamaan tasapainottomuus maksutaseesta, mikä on 1960-luvun keskivaiheilla muodostanut taloudellisen kasvun nopeuttamiseen tähtäävän politiikan vaikeimman esteen. Tähän päämäärään on pyritty paitsi vientiä tukevin ja tuonnin kasvua hillitsevin toimin noudattamalla sellaista finanssi- ja rahapolitiikkaa, joka hidastaa kotimaisen kokonaiskysynnän kasvua.

Kun tämä toimintalinja valittiin lähdettiin siitä, että sopeutumis-kausi muodostuu melko pitkäksi ja että suoritettujen toimenpiteiden tulokset alkavat näkyä täysimääräisinä vasta useiden kuukausien kulluttua. Maksutaseen alijäämäisyys ei näet ole johtunut yksinomaan voimakkaasti kohonneen kustannustasomme aiheuttamista vaurioista kansainväliselle kilpailukyvyllemme, vaan siinä on heijastunut myös kansantalouden toimintamekanismeissa esiintyvät puutteet ja rakenteelliset heikkoudet. Näiden korjaaminen voi tapahtua vain suhteellisen hitaasti.

Vaikka eräät erityistekijät, tulopoliittiset ratkaisut ja ajoittain esiintynyt spekulatio ovat vaikeuttaneet sopeuttamispoliittisen linjan toteuttamista, ovat toimenpiteet jo alkaneet tuottaa toivottuja tuloksia. Maksutasepoliittista liikkumatilaa voitiin ~~suuresti~~ lisätä niiden pitkäaikaisten ulkomaisten luottojen avulla, joita vuoden alkuneljänneksellä saatiin sekä Länsi-Euroopan pääomamarkkinoilta että Kansainväliseltä Valuuttarahastolta. Kotimainen kokonaiskysyntä, joka reaalistasesti kasvoi 7 % vielä vuonna 1965, kasvoi vuonna 1966 enää 2 %:lla ja tänä vuonna arvioidaan kasvun edelleen hieman hidastuvan.

Maunonpäivän muistio 28.7.1967, sivu 1.

Teknillisiä toteutuspunkteja

Käytännölliset perusarvot kurssiehdotuksen 4.20 pohjalta ovat seuraavat:

	Vanha	Uusi	
Markkaa / \$	3.20	4.20	
US senttiä /mk	31.25	23.81	
Kultagr. ^{ku} /markalta	0.27771	0.21159	P. 2/16
Markkaa /kultagr. ^{ku}	3.60088	4.72615	
Kurssien nousu %		+ 31.25%	
Ulkom. ^{ku} arvon lasku		- 23.808%	

Maan ulkomainen velka on hieman yli 3 mrd markkaa. SP:n ulkomaisen tilien todellinen nettomäärä osoittaa varsin vähäistä saatavaa.

1. Salaisuusneuvokohdat

Nykyinen työryhmä: Koivisto, Tuominen, Waris, Rossi, Valvanne, Helelä, Voutilainen.

Rion kokouksen aikana tai Rossin käydessä Washingtonissa välittömästi sen jälkeen saavat asiasta tietää Fondin pääjohtaja Schweitzer, Europanosaston päällikkö Whittome sekä apulaispäällikkö Pfeifer. Rossin käynti naamioidaan rutiininomaiseksi valmiusluottokonsultatioksi sekä kirjeenvaihtajapankkeihin suoritettavaksi vierailuksi.

Friis ja Aranko saavat tietää vasta Rion jälkeen.

Hallituksen iltakoulu keskiviikkoiltana ilmoitetaan rutiininomaiseksi. Pankkivaltuusmiesten kokous samoin rutiininomaisesti keskiviikkona iltapäivällä klo 15.30 suppea, 16.00 laajempi.

~~Koivisto~~ Koivisto ja Waris informoivat joitakin päiviä etukäteen Paasion, Karjalaisen, Kokkolan. (Tasavallan presidentti?)

Pvm-kokouksen päätyttyä Waris soittaa ~~Skandinavian~~ Skandinavian keskuspankkien pääjohtajille.

SP:n kuriiri matkustaa Washingtoniin huomiota herättämättä sunnuntaina (ilmoittautuu lomalla olevaksi alkuviikon). Täten välitetään salassäikeet. Lentolippu ostetaan yksityisesti käteisellä vain New Yorkiin saakka (vielä parempi: vain Frankfurtiin!). Viisumi!

2. Valuuttakauppa

Valuuttakauppa jatkuu normaalisti keskiviikkona. Harkittava, voiko SP vaatia valuuttapankkeja luovuttamaan tiettyjä saataviaan valuuttasäännöstelylain perusteella keskiviikkona juuri ennen pankkiajan päättymistä vanhaan kurssiin (otettava huomioon pankkien velan osalta kotimaahan siirretyn kurssiriskin suuruus). Tuskin käytännössä mahdollinen operaatio. Valuuttapankkien saatavat ovat 250 mmk suuruusluokkaa.

Joka tapauksessa arbitraashiosasto vitkastelkoon keskiviikkona iltapäivällä suuremmissa valuuttakaupoissa (Panula mukaan salaisuuteen vasta tällöin).

3. Liikekannallepano

Pankkiajan päättymistä ennen mobilisoitava tarpeellinen teknillinen henkilökunta pankkiin tekemään "työtä vuorotta" toistaiseksi. Suunnitteluryhmä, Tammivuori, Nenonen, Panula, konekirjoittajat, puhelinkeskus, vahtimestareita, autonkuljettajia.

Teknillisiä toteutuspunkteja.

Lehtileike Savon Sanomat 13.10.1967.

Avainsanat

[historia](#), [Suomen Pankki](#), [devalvaatio](#)